

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-320-4-27>

УДК 657:631

Людмила МАРКЕВИЧ

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

<https://orcid.org/0000-0002-4694-9233>

e-mail: Mila.mark21@gmail.com

Юлія БЕЗДУШНА

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

<https://orcid.org/0000-0002-5924-0805>

e-mail: Bezduشنا@vipo.biz.ua

РОЛЬ БУХГАЛТЕРА В АДАПТАЦІЇ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА ДО ВИМОГ ЄС

Зростання попиту на органічну продукцію на світових продовольчих ринках зумовлює розвиток органічного виробництва в Україні. Проте для виходу на міжнародні ринки, зокрема європейський, виробники органічної продукції мають дотримуватись ряду вимог щодо її якості та сертифікації. Метою статті є узагальнення вимог до органічного виробництва у країнах ЄС і обґрунтування ролі бухгалтера та облікової політики підприємства в процесі адаптації діяльності виробників органічної продукції в Україні до таких вимог. У статті проведено оцінку формування необхідного рівня підготовки експортної торгівлі з виокремленням переліку підготовчих дій. Зазначено основні документи, що регулюють виробництво та експорт органічної продукції у країнах ЄС. Узагальнено алгоритм процесів під час експорту органічної продукції з України згідно вимог Європейської Комісії щодо додаткових офіційних заходів контролю імпорту органічних продуктів. В статті доведено важливу роль бухгалтера в цих процесах та запропоновано систему реєстрів обліку та контролю виробництва органічної сільськогосподарської продукції з урахуванням вимог та стандартів ЄС.

Ключові слова: професія бухгалтера, рослинництво, органічна продукція, бухгалтерський облік, облікові реєстри, витрати виробництва.

Liudmyla MARKEVYCH, Yuliia BEZDUSHNA

National Scientific Center "Institute of Agrarian Economics"

THE ROLE OF THE ACCOUNTANT IN THE ADAPTATION OF ORGANIC PRODUCTION TO EU REQUIREMENTS

The growth of demand for organic products on the world food markets determines the development of organic production in Ukraine. However, in order to enter international markets, in particular the European one, producers of organic products must comply with a number of requirements regarding their quality and certification. The purpose of the article is to generalize the requirements for organic production in the EU countries and to justify the role of the accountant and accounting policy of the enterprise in the process of adapting the activities of producers of organic products in Ukraine to such requirements. Achieving the planned goal was carried out with the help of analytical, synthetic, tabular, graphic methods, etc. The article summarizes the relevance of the export orientation of domestic production with a statistical selection of the most exported crops of organic plant production. An assessment of the formation of the necessary level of preparation for export trade was carried out, with a list of preparatory actions being highlighted. The main documents regulating the production and export of organic products in the EU countries are indicated. The algorithm of processes during the export of organic products from Ukraine in accordance with the requirements of the European Commission regarding additional official measures to control the import of organic products is summarized. The article proves the important role of the accountant in these processes and proposes a system of registers of accounting and control of the production of organic agricultural products, taking into account the requirements and standards of the EU. The proposed document registration system will contribute to the systematization of information about the quality of organic crop production, and will allow the recording of certification procedures at each stage of production.

Keywords: accounting profession, crop production, organic products, accounting, accounting registers, production costs.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Виробництво органічної продукції є пріоритетним напрямом розвитку сільського господарства. Орієнтуючись на вихід на міжнародні продовольчі ринки, зокрема європейський, кожен експортер органічної сільськогосподарської продукції повинен детально ознайомитися з вимогами країн-імпортерів та нормативно-правовою базою, що регулює процедури імпорту органічної продукції до країн Європейського Союзу (ЄС). Важливим є проаналізувати відповідність обліково-контрольної системи ведення органічного виробництва чинним вимогам ЄС. Базовою основою сталого розвитку органічного виробництва та його позитивного впливу на навколишнє середовище у країнах Європи, є одночасне забезпечення ефективного функціонування внутрішнього ринку органічних продуктів та чесної конкуренції, тим самим допомагаючи операторам органічного виробництва досягти справедливого доходу, забезпечуючи довіру споживачів, водночас захищаючи зацікавленість споживачів і заохочення наявних каналів збуту та місцевого виробництва. Ці цілі повинні бути досягнутими шляхом дотримання загальних і специфічних принципів, загальних і детальних правил виробництва що застосовні до органічного землеробства.

Високі показники зацікавленості українською органічною продукцією на європейському ринку є значним стимулюючим важелем для вітчизняних операторів органічного виробництва. Вигідне географічне положення, кліматичні умови та родючі чорноземи, що за оцінками експертів займають 25% від світового запасу сприяють високій урожайності базових сільськогосподарських культур. Вивчаючи політику ведення та специфіку формування вимог на європейському ринку доречним є співставити вітчизняні та європейські стандарти виробництва органічної сільськогосподарської продукції, визначити ключові аспекти ролі бухгалтера у їх дотриманні та сформуванню адаптивну обліково-контрольну систему документування для адаптації до європейських вимог щодо сертифікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Розвиток органічного виробництва відкриває нові теми для досліджень у науковому просторі. Зокрема серед українських науковців ці питання розкрито у працях В. І. Андрійчука, В.В. Вовк, Н.О. Бородевича, Я.П. Іщенко, Я.П. Мельничука, Ю.Ю. Мороз, Є.В. Милонова та інших. Зокрема В.І. Артиш [1] аналізує виробництво органічної продукції в країнах Європи, та проводить оцінку показників продажів органічної продукції окремо взятих країн у загальному товарообороті ЄС. Т.О. Зінчук [5] розкриває європейський та світовий досвід до підходів формування категоріального апарату «органічне виробництво». Науковець О.А. Томашевська [6] досліджує та аналізує, у своїх працях, сучасний стан органічного виробництва в світі, та розкриває його основні напрямки.

Проте, наразі досить мало уваги приділялось вивченню вимог ЄС до стандартів виробництва органічної продукції з урахуванням їх впливу на формування облікового апарату, що потребує подальших досліджень.

Формулювання цілей статті

Метою статті є узагальнення вимог до органічного виробництва у країнах ЄС і обґрунтування ролі бухгалтера та облікової політики підприємства в процесі адаптації діяльності виробників органічної продукції в Україні до таких вимог.

Виклад основного матеріалу. Підвищений попит до української органічної продукції з боку держав-членів ЄС та інших країн сприяє тому, що майже вся органічна продукція, вироблена в Україні, є експортно-орієнтованою. Перейшовши на органічне виробництво, сертифіковані оператори органічного виробництва все частіше надають перевагу експорту, аніж реалізації на внутрішньому ринку.

За результатами дослідження статистичних даних найбільш розповсюдженими експортованими культурами органічної сільськогосподарської продукції є кукурудза, яку у 2022 році було реалізовано на суму 27,3 млн дол. з масовою часткою 95700 тонн, соя – 33 млн дол. з масовою часткою 33700 тонн, пшениця (в тому числі спельта) – 8,4 млн дол. з масовою часткою 26300 тонн, макуха соняшникова – 10,1 млн дол. з масовою часткою 13200 тонн та соняшник – 9,3 млн дол. з масовою часткою 13000 тонн [7].

Експорт органічної продукції вимагає дотримання діючих у країнах ЄС регламентів, директив, рішень, рекомендацій та повідомлень ЄС, що є частиною юридичних стандартів, які розглядаються Українською стороною при поступовому наблизенні законодавства по конкретному сектору чи продукту (табл. 1).

Для формування необхідного рівня підготовки експортної торгівлі Галашевський С.О. та Білич А.В. виділяють ряд наступних дій [3]:

- провести оцінку експортного потенціалу власного органічного продукту. Потрібно розуміти, що для задоволення потреб зовнішнього ринку необхідно мати достатню кількість продукції для експорту, так як більшість імпортерів не зацікавлені в контрахуванні малих кількостей продукції;
- визначити цільові країни для своєї продукції; ознайомитися з нормативною базою, що регулює імпорт органічної продукції до країн ЄС (Регламент Комісії ЄС № 1235/2008, Регламент Комісії ЄС № 2016/1842; Регламент Комісії ЄС № 889/2008);
- підготуватися до переговорів з потенційним покупцем (потенціал/обмеження покупця та продавця);
- правильно і юридично правильно скласти зовнішньоекономічний контракт;
- забезпечити правильне зберігання органічних продуктів (заборонено використання будь-яких синтетичних пестицидів, іонізуючого випромінювання, а також фумігація);
- забезпечити простежуваність та цілісність органічної продукції. На підприємстві має бути впроваджена працююча система, що дозволить легко простежити рух продукції від поля до кінцевого імпортера;
- провести аналіз експортних партій продукції в акредитованій лабораторії;
- забезпечити належну упаковку, маркування.

Таблиця 1

Узагальнена регламентація вимог ЄС щодо організації органічного виробництва продукції рослинництва

№ п/п	Документ	Короткий зміст
Політика якості		
11	Регламент Комісії (ЄС) № 1898/2006 від 14.12.2006	Визначає детальні правила імплементації Регламенту Ради (ЄС) № 510/2006 про захист географічних зазначень і позначень походження сільськогосподарської продукції та продуктів харчування.
22	Регламент Комісії (ЄС) № 555/2008 від 27.06.2008	Визначає детальні правила впровадження Регламенту Ради (ЄС) № 479/2008, про програми підтримки, торгівлю з третіми країнами, виробничий потенціал та контроль виноробної галузі, зокрема Розділ V «Контроль виноробної галузі».
33	Регламент Комісії (ЄС) № 1216/2007 від 18.10.2007	Визначає детальні правила імплементації Регламенту Ради (ЄС) № 509/2006 про гарантований традиційний склад та спосіб виробництва сільськогосподарської продукції та продуктів харчування.
Органічне фермерство		
44	Регламент Комісії (ЄС) № 889/2008 від 5.09.2008	Визначає детальні правила імплементації Регламенту Ради (ЄС) № 834/2007 про органічне виробництво та маркування органічної продукції стосовно органічного виробництва, маркування і контролю.
55	Регламент Комісії (ЄС) № 1235/2008 від 8.12.2008	Визначає детальні правила імплементації Регламенту Ради (ЄС) № 834/2007 про умови імпорту органічних продуктів з третіх країн.
Генетично модифіковані зернові		
66	Рекомендація Комісії від 23.07.2003	Розкриває принципи розвитку національних стратегій та найкращих практик задля забезпечення співіснування генетично модифікованих зернових та традиційного і органічного виробництва (фермерства).
Стандарти торгівлі рослинами, насінням рослин, продуктами, отриманими з рослин, фруктами та овочами		
77	Директива Ради № 66/401/ЄЕС від 14.06.1966	Про торгівлю насінням кормових культур
88	Директива Ради № 66/402/ЄЕС від 14.06.1966	Про торгівлю насінням злакових культур;
Організація сільськогосподарських ринків		
99	Регламент Ради (ЄС) №1234/2007 від 22.10.2007 Статті 123, 126, 177, 178	Встановлює спільну організацію сільськогосподарських ринків, та розкриває спеціальні положення для певної сільськогосподарської продукції (Регламент про спільну організацію ринку).

Джерело: узагальнено за даними [3]

Можливість відслідкувати усі етапи виробництва та реалізації органічної продукції є одним з найважливіших принципів ведення органічного бізнесу. Відповідно до законодавства ЄС, «відслідковування» означає здатність відстежувати будь-які продукти харчування, корми, або речовини, які будуть використовуватися для споживання, на всіх етапах виробництва, переробки та реалізації. Якщо доступніше пояснити цей момент, то якщо споживач в магазині захоче дізнатися, хто виростив конкретну сертифіковану органічну продукцію, або з якої сировини зроблений органічний кінцевий продукт, то він матиме можливість простежити не лише всі стадії органічного виробництва, але й точно визначити область, район, господарство, і навіть поле, на якому ця сировина вирощена.

Зазначена система відстеження продуктів на усіх етапах виробництва застосовується продавцем, з метою виконання своїх зобов'язань відповідно до укладених контрактів, та має назву – ідентифікація партії продуктів.

Відповідно до статті 28 Регламенту Європейської Комісії № 834/2007, імпорт органічної продукції у країни ЄС можливий лише за умови забезпечення простежуваності продукції на усіх етапах виробництва, підготовки та дистрибуції. Оператор органічного виробництва, що планує експорт своєї продукції повинен повідомити свій орган сертифікації про всіх виробників та переробників продукції, яку він планує експортувати та зазначити всі місця зберігання та/або перевалки такої продукції. Усі учасники, які задіяні в експортній операції з органічною продукцією, повинні бути сертифікованими. Це допомагає відстежити продукцію починаючи від постачальників, задля забезпечення уникнення будь-яких невідповідностей щодо вимог до імпорту органічної продукції до країн ЄС. Це також допомагає органу сертифікації перевірити як походження органічних продуктів, так і їх інгредієнтів.

Водночас підприємство має подбати про облікову документацію, що у кінцевому результаті допоможе систематизувати понесені витрати на виробництво, збирання, зберігання та переробку органічної продукції, сформувати собівартість та узагальнити інформацію у фінансовій, управлінській, податковій та статистичній звітностях. Отримані результати допоможуть управлінському персоналу проаналізувати результат експортної діяльності, визначити ключові переваги такої співпраці та задовільнити облікові запити зовнішніх користувачів та потенційних інвесторів у майбутньому.

Відповідно до встановлених протоколів варто узагальнити алгоритм діючих контролюючих процесів згідно вимог Європейської Комісії, та на основі директив сформувати адаптивну систему облікової

інформації з метою підтвердження достовірності виробництва органічної сільськогосподарської продукції та формування її повної собівартості (рис. 1).

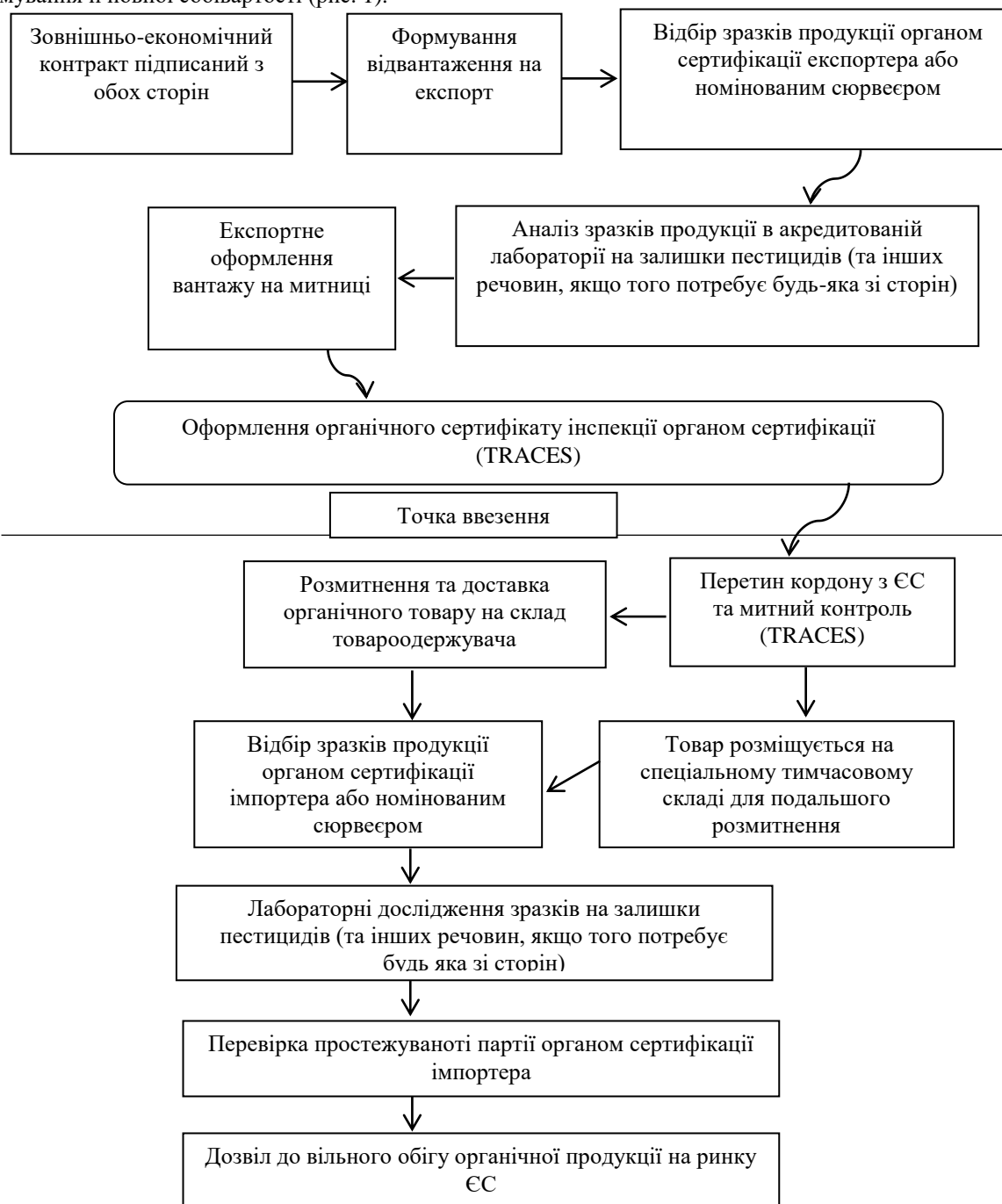

Рис.1 Узагальнений алгоритм процесів експорту органічної продукції з України згідно вимог Європейської Комісії щодо додаткових офіційних заходів контролю імпорту органічних продуктів

Джерело: розроблено на основі [3].

Здійснивши аналіз основних нормативних документів, якими керуються країни ЄС щодо регулювання процедур імпорту, основних вимог до продукції органічного походження та документації, що повинна супроводжувати такий вантаж, варто узагальнити інформацію та вимоги стосовно діючої системи документування операцій з виробництва органічної продукції рослинництва в Україні.

Ключовою вимогою, що не одноразово зустрічається на шляху експортування органічної продукції до точки ввезення та після перетину кордону є відбір та аналіз продукції органічного походження з метою дослідження зразків на залишки пестицидів, проте на вимогу будь якої зі сторін експортованої угоди таку перевірку можуть здійснювати і на наявність інших заборонених речовин в залежності від партії товару.

Саме на цьому етапі роль бухгалтера є важливою. Адже українським операторам органічного виробництва, які планують експортувати свою продукцію, варто завчасно організувати ведення, фіксацію та

накопичення усіх супроводжуючих обліково-лабораторних документів, що будуть підтверджувати проведені процедури на усіх рівнях виробництва.

Прозора обліково-інформаційна система накопичення даних має на меті реєстрацію необхідної інформації, яка могла б задовільнити усі запити інвесторів, експортерів, а також внутрішнього контрольно-управлінського персоналу. Враховуючи таку інформаційну потребу нами запропоновано узагальнену систему реєстрів обліку та контролю виробництва органічної сільськогосподарської продукції з урахуванням вимог та стандартів ЄС (рис.2).

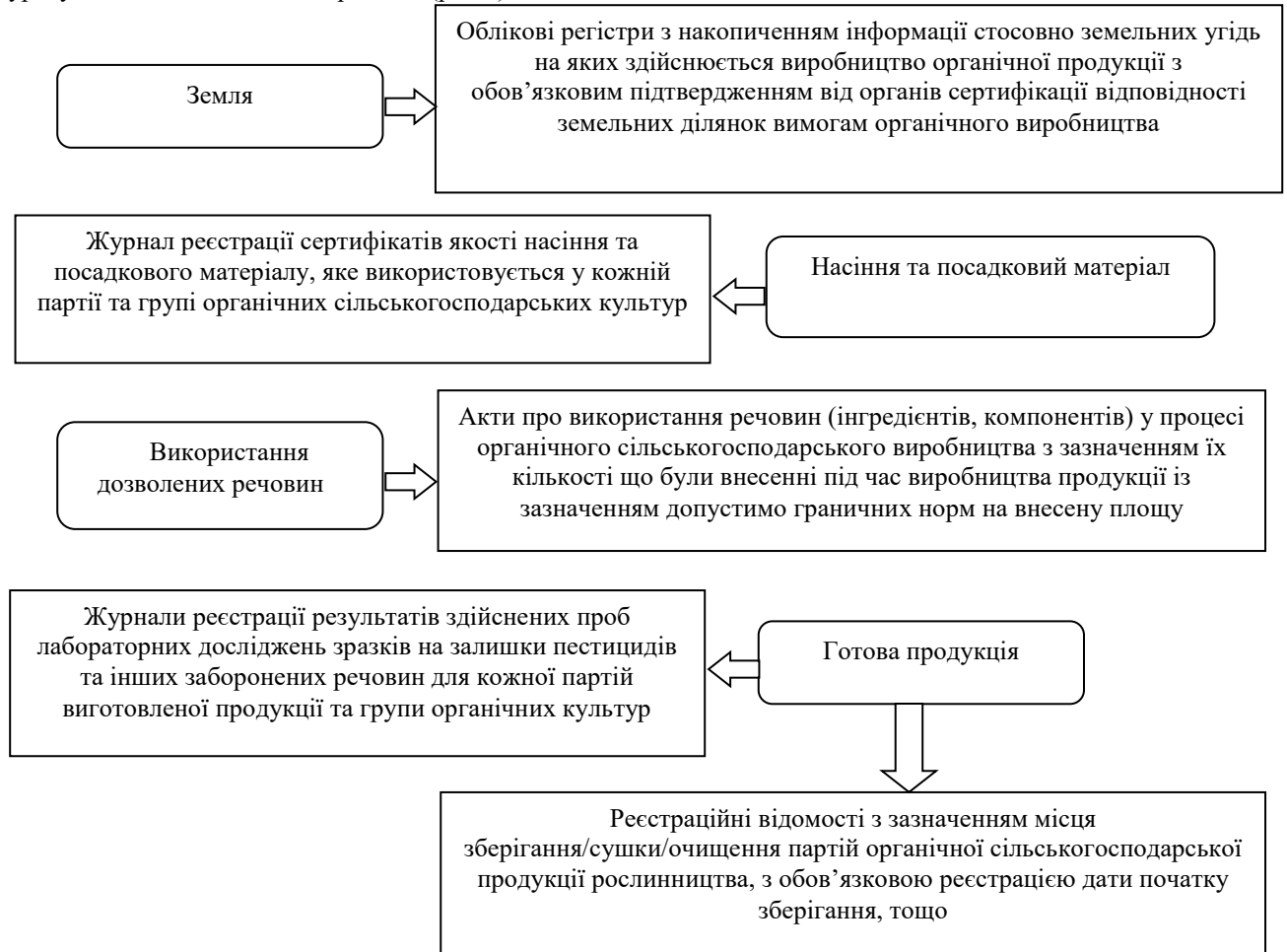

Рис.2. Запропонована система документів з обліку та контролю виробництва органічної сільськогосподарської продукції з урахуванням вимог та стандартів ЄС

Джерело: розроблено авторами

Розроблена система реєстрів сприятиме систематизації інформації стосовно якості виробленої органічної продукції рослинництва, та дозволить здійснювати фіксацію усіх процедур сертифікації з метою подальшого транспортування, що допоможе мінімізувати неточності, які мали б місце при процедурі експорту.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Отже, українські оператори органічного виробництва повинні чітко дотримуватись міжнародних та національних стандартів виробництва органічної сільськогосподарської продукції. Чинні вимоги передбачають детальне дотримання екологічно безпечних методів виробництва, з мінімізацією шкідливих методів захисту та стимулювання росту рослин, що притаманні традиційному землеробству. Важлива роль у цій роботі відводиться також і обліково-фінансовій службі підприємства, що є виробником органічної продукції. Така роль полягає у формуванні та веденні прозорої обліково-інформаційної політики, для забезпечення порозуміння між експортерами та покупцями – країнами Європейського союзу. Запропонована у статті система реєстрів обліку та контролю виробництва органічної продукції сприятиме чіткості та безперервності фіксації усіх стадій виробничого процесу, швидкому пошуку необхідної інформації та задовольнить інформаційні запити зовнішніх та внутрішніх користувачів.

Література

1. Артиш В.І. Виробництво органічної продукції в країнах Європейського Союзу. *Економіка АПК*. 2014. № 2. С. 93–96.

2. Асоціація учасників органічного виробництва «БІОЛан Україна». URL: <http://www.biolan.org.ua>.
3. Галашевський С.О., Білич А.В. Практичний довідник органічного експортера до ЄС. Київ, Берлін. 2018. Вип. 2. 56 с.
4. Директива Комісії 2002/63/ЄС «Про встановлення методів відбору Співтовариства для офіційного контролю залишків пестицидів у та на продуктах рослинного та тваринного походження та скасування Директиви 79/700/ЄЕС» від 11 липня 2002 року. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_45835.
5. Зінчук Т.О. Витоки та підходи до формування категоріального апарату «органічне виробництво»: європейський і світовий досвід. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/697/1/Organic_20132_14-18.pdf.
6. Томашевська О.А. Органічне виробництво в світі: реалії та перспективи. *Інноваційна економіка*. 2013. № 6 (44). С. 161-164.
7. Organicinfo. URL: <http://organicinfo.ua>

References

1. Artysh V. (2014). «Production of organic products in the countries of the European Union». *Ekonomika APK*, 2, 93-96.
2. Association of organic production participants "BIOLan Ukraine". Retrieved from <http://www.biolan.org.ua>.
3. Galashevskiy S.O., Bilich A.V. (2018). Practical guide of the organic exporter to the EU. Kyiv, Berlin. (2). 56.
4. Commission Directive (11 July, 2002). Directive (EU) 2002/63/EC on the establishing Community selection methods for the official control of pesticide residues in and on products of plant and animal origin. Retrieved from https://minjust.gov.ua/m/str_45835.
5. Zinchuk T.O. Origins and approaches to the formation of the categorical apparatus "organic production": European and world experience. Retrieved from http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/697/1/Organic_20132_14-18.pdf.
6. Tomashevskaya O.A. (2013). Organic production in the world: realities and prospects. *Innovative economy*, 6(44). 161-164.
7. Organicinfo. Retrieved from <http://organicinfo.ua>.